

fremadpegende. Den suppleres af en række nordiske anbefalinger og følges herhjemme op af arbejdet med at udvikle en landskabskaraktermetode. Metoden er en måde at kategorisere landskabet ud fra både natur- og kulturgeografiske og rumlige faktorer. Denne kortlægning skal opfange spændet imellem de fysiske og kulturelle værdier i landskabet og kunne bruges som et alsidigt redskab i den fremtidige planlægning.

Den Europæiske Landskabskonvention relaterer ikke direkte til situationen om fredning og bevaring af haveanlæg. Men definitioner og hensigter peger i retning af at placere de landskabelige og landskabskulturelle værdier langt mere centralt både i lovgivningen og i borgernes bevidsthed og er dermed med til at cementere områdets relevans.

Landskabsarkitekt, dr. agro Malene Hauxner fra Landbohøjskolens Sektion for Landskab afsluttede dagens oplæg med en række eksempler fra ind- og udland. De blev bundet sammen af overvejelser og synspunkter om bevaring kontra fornyelse, hvor Malene Hauxner kredsede om, hvordan forandringer i tid og samfund påvirker vores opfattelse af det historiske. Selve havens natur er foranderligheden, og det blev sammenfattet således: 'Det er ikke kun haverne og landskaberne selv, der er under forandring. Landskabernes betydning forandres også, og betydningsdannelsen sker løbende i takt med betydningsændringer andre steder i samfundet'.

Landskabet under forandring

Konferencen bredte en vifte af havearkitektoniske eksempler ud og gav et godt indblik i de lovmæssige potentialer og problemer.

Det havde dog været interessant, om dilemmaet mellem bevaring og fornyelse havde optaget en større del af dagens program. Hvad er det vi ønsker at bevare, hvorfor og for hvem? Og hvordan håndteres havens naturlige dynamiske processer i samspil med ønskerne om at bevare et billede af et givent nedslag i tiden?

Spørgsmålene blev berørt af næsten alle oplægsholdere, men uden at eventuelle bud på en stillingtagen rigtig fik form. Og det er ærgerligt, idet denne del af fredningsproblematikken er mindst lige så væsentlig at forholde sig til som den ufuldstændige lovgivning og den til tider tilfældige forvaltning. Men når det er sagt, så ydede konferencen et solidt og sagligt indput til en evig aktuel problematik.

Næste nødvendige skridt er at få indarbejdet haver og landskabelige anlæg i bygningsfredningsloven, så de kan behandles selvstændigt og ikke blot som bygningsernes vedhæng, ligesom en højere grad af samarbejde mellem Miljø- og Kulturministeriet vil være ønskelig. En anden vinkel kan være at bevæge sig væk fra en lidt nostalgiske bevaringsopfattelse og turde tilføje flere af vores ældre og værdifulde haveanlæg en ny dimension, så de kan indgå som en del af historiefortællingen om tidens evige bevægelse.

Caroline Andersen, landskabsarkitekt mdl

Aktuelt om natursyn

Jette Hansen-Møller (red.): Mening om landskab. En antologi om natursyn. Museum Tusulanums Forlag, 2004. 249 s., ill. 198 kr.

Mening med landskab. En antologi om natursyn er redigeret af Jette Hansen-Møller, landskabsarkitekt, lektor og forsker på Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i København. Bogen blev til på grundlag af kurset *Natursyn i landskabsforvaltningen*, afholdt på Landbohøjskolen i sommeren 2002. Redaktøren bad simpelthen alle forelæserne, heraf flere udefrakommende, om at bearbejde deres indlæg til en artikel i antologien. På den måde kunne højskolen få en længe savnet publikation om kursets emner, og samtidig kunne andre målgrupper, såsom studerende fra andre læreanstalter, politikere, praktikere og øvrige interesserede få glæde af sammenstillingen.

Bogen er derfor, med denne baggrund, snarere en tæt, indholdsrig og diskuterende kursusrapport end en almindelig pæn bog, som man læser stille og roligt fra ende til anden. Det går simpelthen ikke. Den berører mange emner og problemstillinger, og den faglige spændvidde er stor. En åben og konstruktiv holdning til andre synsvinkler og muligheder kendetegner hele 'rapporten', ligesom det tværfaglige greb – især inden for samfundsfag og humaniora – har været vigtigt for sammensætningen af både kursets og antologiens indhold.

Antologien er bygget op omkring tre hovedtemaer: *natur, kultur og landskab*. Redaktøren står selv for det udmærkede orienterende forord, en teoretisk indledning samt bidrag til et af de i alt ni artikler, som antologien indeholder. Til sidst i 'rapporten' præsenteres de enkelte forfattere kort. De fleste er undervisere og forskere, iblandet er enkelte praktikere.

Munkegårdsskolen, Vangede. 1948-57. Arkitekt Arne Jacobsen. Munkegårdsskolen, der betegnes som et af Arne Jacobsens hovedværker, blev fredet i 1995. I 2003 forsøgte Gentofte Kommune at få lov til at ombygge skolen, bl.a. at overdække en del af skolens gårdhaver, som led i nye undervisningsformer. Kulturarvsstyrelsen afviste at give den nødvendige tilladelse og stadfæstede siden fredningen af hele skolen. I begrundelsen blev det fremhævet, at gårdrummene netop udgør en væsentlig del af den arkitektoniske struktur, og at en overdækning vil ødelægge en af bygningsanlæggets grundlæggende arkitektoniske kvaliteter.

- Munkegård school, Vangede. 1948-57. Architect Arne Jacobsen. Munkegård school, which is considered to be one of Arne Jacobsen's major works, was scheduled for protection in 1995. In 2003, Gentofte Municipality attempted to acquire permission to rebuild the school, including the roofing-over of some of the courtyards due to the demands of new teaching methods. The Cultural Heritage Administration refused to give the necessary permission and affirmed the protection of the entire school. In their argument for this they emphasized that the courtyards are a significant element in the architectural structure, and that a roofing of these would destroy one of the scheme's basic architectural qualities.

Allerede i forordet bliver der lagt vægt på, at læseren forstår, hvad teksten handler om. De vigtigste begreber defineres kort og klart, og det er udmærket. F.eks. henviser begrebet *naturforståelse* til 'al den viden – praktisk som videnskabelig – der findes i naturen på et bestemt tidspunkt'. Med begrebet *naturesyn* henvises til 'de samlede, underforståede meninger, som en gruppe mennesker er fælles om, og som kommer til udtryk gennem formningen af *natur* til *landskab*, men som den enkelte kan have svært at sætte ord på.'

Med titlen *Mening med landskab. En antologi om naturesyn* ønsker redaktøren at henlede opmærksomheden på, 'hvad det er for vaner, begrundelser og argumenter – usagte såvel som ekspliciterede – landskabsforvaltere i bred forstand henholder sig til, når de agerer i det åbne land.'

Ordet *landskabsforvaltning* 'omfatter de mange forskellige former for benyttelse og beskyttelse af det åbne land, der udmøntes politisk og gennemføres i praksis'. De fleste kandidater, som uddannes på Landbohøjskolen til landskabsarkitekter, skovbrugere og agronomer får senere hen ansvaret for udformningen af vore omgivelser og bliver forvaltere af natur, landskab og miljø. Heraf betydningen af deres kendskab til naturforståelse og naturesyn.

Redaktørens indledning byder på en teoretisk model til forståelse af relationerne mellem *kultur* og *natur*, som de kommer til udtryk i form af *landskab*. Forståelsesrammen er inspireret af den amerikanske filosof Charles S. Peirces' semiotik. Ud fra denne kan landskabet forstås på tre måder som henholdsvis *habitat*, et *område* og et *symbol*. De enkelte begreber forklares i artiklen, og der redegøres for deres forbindelse til *kultur* og *natur*. Forfatteren har på grundlag heraf udarbejdet et diagram til analyse af *Mening med landskab*. Det ser tilsyneladende let ud, men kræver en vis indsats fra læseren for at forstå den lange og til tider komplicerede forklaring.

De første tre bidrag til antologien fokuserer på *natur*. Liv Oustrup bringer en udmærket tilgængelig og velkrevet artikel om *Naturforståelse og naturesyn i historisk perspektiv* fra grækernes verden til vores tid. Liv Oustrup er bekymret og skriver: 'I dag ved vi, at vi i stigende grad står overfor følgerne af vores egen behandling af naturen'.

Henrik Vejre, som skriver om *Natur som proces eller funktion*, kommer ind på, hvordan to principielt forskellige naturesyn – et strukturelt og et funktionelt – giver vidt forskellige konsekvenser for vurderingen af naturens tilstand. Et strukturelt syn tager udgangspunkt i de elementer eller byggesten, som naturen er opbygget af, mens et funktionelt syn ser mere på de processer, som foregår, deres 'naturlighed' og deres kva-

litet. Henrik Vejres artikel er derfor højaktuel, når han i det indledende afsnit forsigtigt postulerer, at naturen har det glimrende, når man tænker funktionelt.

I det tredje indlæg skriver Hanna Stensen Christensen om *Autenticitet og naturgenopretning* og stiller spørgsmålet om, hvilken natur vi skal have for de penge, der afsættes til natur? Hanna Stensen Christensen gør vældigt klogt rede for den fremherskende begrebsforvirring og finder det meningsfuldt at anskue natur og kultur som elementer, der findes alle vegne. Hun efterlyser klare mål for naturprojekterne og et tydeligere værdigrundlag for prioriteringerne mellem disse. Hun argumenterer f.eks. for, at begreber som ægthed, oprindelighed og autenticitet har stor betydning for vores oplevelse af naturen. Dog kan disse egenskaber være svære at beskrive på grund af naturens stadige og dynamiske forandringer.

De tre næste artikler under temaet *kultur* indledes af Arne Bondo-Andersen. I begrebet kultur indgår her følelser og ideer såvel som reflekterede erfaringer og argumenter. Forfatteren skriver om *Naturvejledning i Danmark. Fra guidede ture til fremme af en bæredygtig udvikling*. Det er første gang, man kan læse en samlet oversigt over naturforvaltningens historie i Danmark. En rigtig succeshistorie er det. Velskrevet og autentisk af en person, som selv har fulgt udviklingen nøje fra de første skridt i 1970'erne. Artiklen opstiller også nogle visioner for det 21. århundrede og for den fremtid, som der formentlig vil blive behov for i fremtiden. At fremtidens vejledere (i dag ca. 300) vil få nok at gøre i forbindelse med en dynamisk samfundsudvikling, er der næppe tvivl om.

I næste bidrag redegør Berit Charlotte Kaae for et omfattende undersøgelsesmateriale om *Befolkningens naturesyn og holdninger til natur*. Materialet baserer sig på en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse initieret af Naturrådet samt på en gennemgang af andre tilsvarende undersøgelser af naturesyn og befolkning. Resultaterne fra undersøgelsen viser blandt andet, at 'naturesyn har en stor sammenhæng til en række aktuelle og konkrete spørgsmål på den naturpolitiske dagsorden'.

Peter Paludan Seedorff analyserer velskrivende og pædagogisk *Længslen mod naturen* i en række skønlitterære danske tekster af forfattere, vi alle kender fra Grundtvig til Frank Jæger. Han finder frem til fælles træk, som det ikke er svært for læseren at identificere sig med: Hjemlængslen, tabet af barndomslandet, længslen mod naturen og landboens og byboens to meget forskellige verdener. Særlig interessante og aktuelle er forfatterens refleksioner over om 'Erindringen om naturoplevelsen er mere betydende end den nutidige oplevelse og genoplevelsen'. Allerede Jacob Paludan var inde på denne tanke i en meget håndgribelig form, hvor han forsøgte, men ikke kunne genfinde en erindret natur-

oplevelse i samme landskab. Peter Paludan Seedorff når frem til, at det er stemningen i oplevelsen, som er det bærende i erindringen. Den kan derfor være vanskelig at genfinde, da den ikke er en egenskab ved landskabet.

Den sidste tekst-trilogi handler om landskab forstået som et samspil mellem natur og kultur. Finn Arler indleder her med en meget underfundig og original artikel om: *Det er ikke til at se det. Om det fraværendes betydning for aflæsningen af landskaber og deres værdi*. Forfatteren kommer blandt andet ind på begrebet dobbeltheden som en relation mellem synligt og usynligt. Han skriver desuden om, at de visuelle aspekter må betones i det landskab, vi umiddelbart ser omkring os. Synsnerven er 'hovedaktør'. Men – hvad vi ser er bare toppen af isbjerget. Det usynlige findes som 'Det, der er uden for landskabet' i form af f.eks. forskellige udviklinger såsom: 'Det der har været – og det der kommer'. Det kan dreje sig om geologiske, biologiske eller historiske fortællinger eller om 'Det der skal blive i landskabet', altså fremtiden. En interessant 'omvendt' måde at beskrive et landskab på, men som kan være både relevant og tankevækkende for den planlægger, som har ansvaret for landskabets udformning.

Forfatteren kommer desuden ind på en tolkning af Europarådets Landskabskonvention og spørgsmålet om, hvad der giver høj kvalitet. Det er der ikke noget nemt svar på. Men gennem landskabspolitikken kan man udtrykke sine mål og hensigter. Her anbefaler konventionen en politisk proces, hvor det er samtalen og den fælles læreproces – og ikke den individuelle forbrugers adfærd på markedet – der udgør det paradigmatisk forbillende.

Bondens levested, landmandens bedrift, landskabsforvalterens show room. Eksemplificering og perspektivering af tre natursyn er titlen på den næste artikel med forfatterne Jette Hansen-Møller, Lone Søderkvist Kristensen, Anne Gravsholt Busck og Hans Jørgen Fisker. Den i indledningen præsenterede model på landbrugets landskabsforvaltning afprøves her på grundlag af omfattende 'kvalitative' undersøgelser, hvor interviews af en lang række agerbrugere spiller en central rolle. Agerbrugere opdeles i tre typiske grupperinger og udspørges om deres syn på natur og kultur m.m. Ikke så underligt varierer natursynet med agerbrugers syn på sin bedrift. For en genuin bonde er *bondens levested* hele livet. For den, som ser mere rationelt og økonomisk på agerbruget, er *landmandens bedrift* bare et job. For den løst tilknyttede bylandmand bliver brugt til *landskabsforvalterens show room*. Forfatteren kommer desuden ind på den historiske udvikling i landbruget og fremtidige forandringsfaktorer og udviklingsmuligheder. Samtidig pointeres behovet for yderligere forskning i fortsættelse af de refererede undersøgelser.

Den sidste artikel om: *Unge friluftsliv. Et argument for stil, livsstil og livsform* af Hans Jørgen Fisker har til formål at give et indblik i, hvordan et ungt menneske ved at bruge landskabet til friluftsliv skaber sin egen mening. Også her er der tale om en kvalitativ analyse med interview blot af en enkelt person. Dog giver det et overbevisende og let genkendeligt billede af ungdommelige refleksioner om natursyn i forhold til stil, livsstil og livsform. Det unge menneske jagter gerne det 'kick', som den ultimative oplevelse giver. En tydelig tendens er kravene til de individuelle muligheder for udfoldelse. Forfatteren stiller derfor spørgsmålet om, hvordan vi kan imødekomme de unges ønsker om et meningsfuldt liv – med naturen i behold – naturligvis.

Som sagt indledningsvis er antologien så fuld af tanker og overvejelser, at det tager sin tid at komme igennem den. Men, det er umagen værd. Det kan anbefales eventuelt at læse nogle af de mere fortællende artikler først. Måske kunne der på et eller andet tidspunkt komme en rigtig lærebog ud af det samlede stof? I det mindste har jeg savnet en lidt bedre overensstemmelse mellem form og indhold. En robust arbejdsrapportform, hvor man kunne få lov til at strege under og skrive til ville være optimal. Eventuelt kunne man ved samme lejlighed overveje en mere sammenhængende og appellerende illustrations- og lay-out idé. De relativt få individuelle små fotos harmonerer f.eks. dårligt med de store symbolfotos ved de tre hovedtemaer. Det visuelle indtryk har også stor betydning her.

Apropos flere af forfatternes omtale af den visuelle oplevelse af landskabet, er det glædeligt at konstatere, hvordan forhold, som er vanskelige at måle og veje, tages op i kvalitative undersøgelser i den moderne hermeneutiske forskning især inden for samfundsfag og humaniora. Mening med landskab, natursyn, følelser, det kunstneriske, det smukke og æstetiske osv. er spørgsmål, som hører til inden for disse forskningskategorier. Men, de er lige så vigtige for mennesker at forstå og forholde sig til som mere konkrete faktorer. Blandt antologiens artikler havde jeg specielt fornøjelse af at læse om agerbrugernes natursyn og om de skønlitterære forfatteres mere abstrakte længsel efter naturen. Dog undrede jeg mig lidt over, at der ikke var et indlæg om *landskabet som billede* eller om *musik og landskab*, når det synlige, visuelle er så vigtigt? Tænk blot på alle de malerier og billeder, de fleste mennesker har i deres erindring, eller på, hvad man ser for sine øjne, når man hører Carl Niensens *Tågen letter*.

Allerede som barn fik jeg et kick af at se det smukke romantiske landskabsbillede på det klassiske fortæppe på Det Kongelige Teaters gamle scene. Det gør jeg stadig. *Vibeke Dalgas, professor em., arkitekt maa*

